

VAN-E MÉG TÖRTÉNETI ÉRZÉKÜNK?

I. Ami azt bizonyítja, hogy van

SZÁZ ÉV ELŐTT a magyar közönség igen sokat foglalkozott a börtönügy javításának kérdéseivel, közöttük a botbüntetés megszüntetésével. Az akkori érzékeny, romantikus hangulatnak megfelelően nagy szónoklatokat tartottak, izgató hírlapcikkeket írtak az emberi méltóságot lealacsonyító deres és bot ellen s mind e nyilatkozatok a botbüntetést magyar specialitásnak tartották, mely ázsiai népünknel kezdettől fogva szokásos, s melyet le kell vetköznünk, hogy a nyugati kultúrát végkép magunkévá tehesük. így írta Kossuth Lajos: „mí szerint ezer év óta börtönnel büntetünk anélkül, hogy sikerét tapasztalnék“, az egyik lelkes vidéki nemes úr pedig örömmel jelentette Békés megye közgyűléséről: „Ezúttal, nyolcszáz év óta először, botok nem osztogatáltak“, ami annyit jelent, hogy meggyőződése szerint a vármegyei közgyűléseken, kapcsolatban a vármegye büntető igazságszolgáltatásával, legalább is Szent István korszaka óta verik a parasztokat.

Keresve sem találhatnánk tipikusabb példáját a történeti érzék hiányának, mint e kifogástalan nagy patrióták nyilatkozatait. A reformkorszak liberális emberei egyedül saját ideáljaikra függesztve szemüket, a magyar múltat még csak futólagos megtekintésre sem tartották érdemesnek és ami rosszat saját korukban tapasztaltak, azzal minden skrupulus nélkül a múltat, a „sötét középkort“ terhelték meg. így állott elő történeti előzményektől mentesült fantáziájukban a parasztot börtönöző nemes úrnak és vármegyének ezeresztendő képe, holott a történeti valóság szerint a börtönözés éppen nem magyar specialitás, sőt annak középkori büntetőjogunkban, sem pedig Verbőczy Hármaskönyvében nyoma sincs. A nemes birtokos és jobbágy közti magános büntetőjogi viszonylatokban a börtönözés csak a 18. században kezd nagyobb szerephez jutni, s kétségtelen, hogy ezt a megszegényítő büntetésmódot mi magyarok egyrészt a hazai német városoktól vettük át, melyekben vesszőzés, lapátolás a középkor óta szokásban volt, másrészt pedig a másfélszázévesztendő török uralom joggyakorlata, a török kádítól folyvást elrendelt talpra való börtönözés hatott elterjedésére. A liberális reformerek tehát, ezeresztendő barbár börtönözással vádolva a magyar nemességet, példáját nyújtották annak, hogyan terhelhetjük meg saját történeti múltunkat akkor, ha lemondunk annak megismeréséről és ha történeti érzék nélkül beszélünk a nemzet tegnapjairól.

Ez a történeti érzék, mely a 40-es évek nemzedékéből annyira hiányzott — elég itt Petőfi történeti felfogására utalnunk — a század második felében, a békés fejlődés nyugodtabb éveiben, a történeti kútfők felkutatásával és szélesebb körökben ismertté válásával kezdett

ugyan megerősödni, de annyira mégsem jutott nálunk, mint nagy nyugati népeknél, melyek nemcsak szóban szeretik, de valóságban is ismerik saját nemzeti múltjukat. A múlt ismerete ma már nemcsak annyit jelent, hogy iskolai tankönyvből vagy valamiféle, hosszabb vagy rövidebb feldolgozásból vannak többé-kevésbé homályos, de mindenképpen negyed-ötöd kézből szerzett képeink a múltat illetőleg: a nyugati népek átlagolvasói már maguk veszik kezükbe nemzeti történetük kútfőit, vagy pedig, ha azok számukra érthetetlen nyelven vannak írva, fordításokban vagy modern átdolgozásokban lapozzák őket. De nemcsak a leíró kútfők forognak angol, francia, német földön széles körökben: a régi századok életmódját, úri, iparos, paraszt életét feltűntető miniatűröket, képeket, emlékeket is kiadják a nagyközönség számára rövid magyarázatokkal. Itt csak a lipcsei Insel-Verlag kiadásában megjelent „Deutsche Vergangenheit“ köteteire mutatunk rá, melyek a középkori német élet és társadalom minden oldalát: fejedelmi, lovagi életet, kolostorokat, városi iparos- és kereskedőosztályokat, a parasztságot, a lovagkor udvari szerelmi világát és tudományát egyaránt külön kötetekben rajzolják olyképpen, hogy az egykorú kútfőket változatlan szövegben, éppen csak a szükséges magyarázatokkal, de egyúttal egykorú illusztrációkkal adják a nagy német intelligencia kezébe. Azok az ezrek és ezrek, kik ily módon ismerik meg népük múltját, nemzetükkel sokkal tudatosabb, közelebb és melegebb kapcsolatba jutnak, semmint azok, kik csak újságokból vagy hazafias szavalmányokból ismerik történetüket.

Nálunk, sajnos, ez utóbbi eset az általános. Az utolsó emberöltő alatt nem hiányoztak ugyan kísérletek, hogy a magyar közönséghez is közelebb hozzák a nemzeti múltat, azonban ezek inkább csak pedagógiai természetűek voltak, s mint ilyenek sem értek el nagyobb sikert. Századunk első évtizedében készültek Mika Sándornak kitűnő történelmi olvasókönyvei, melyek a középiskolai oktatásba akarták bevinni a legérdekesebb magyar történelmi kútfők olvasását, — a középkor nagy nyugati íróinak fordításait Gombos Albin vezetése alatt a világháború előtt több lelkes fiatal történész készítette el, de az olvasókönyvek kiszorultak az iskolákból, s a középkori írók magyar fordításait csak vizsgára készülő bölcsészethallgatók forgatták, akiknek pedig az eredeti szövegeket kellett volna olvasniok. A magyar történet egyes, kisterjedelmű középkori elbeszélései magyar fordításban füzetes vállalatok egyes számaiként jelentek meg és tűntek el az érdeklődés köréből, így esett meg rajtunk az a valóságos nemzeti szégyen, hogy magas irodalmi színvonalon álló krónikáink gyűjteményesen a művelt közönség számára készült művészi kiadásban nem magyarul, hanem német fordításban, a németek számára jelentek meg — boldogult Gragger Róbert „Altungarische Erzählungen“ című, 1927-ben megjelent szép berlini kötetét értem; — a magyar kiadóknál és magyar közönségnél ilyesmi iránt sem érdeklődés, sem szükséglet nem nyilvánult. A hazát szeretjük, dicső történetünkről szépen tudunk beszélni és vezércikkezni, de azt megismerni, az ősök tanúságaival szemtől-szembe nézni és velük olvasás közben közvetítő nélkül érintkezni: a hazaszeretnek erre a fokára, úgylátszik, még nem értünk el.

Ebből a lemondó hangulatból emel ki bennünket Tormay Cécile Magyar Legendáriuma, melyet az Egyetemi Nyomda nagy munkához méltó formában, gyönyörű betűkkel, Molnár C. Pálnak a régi kort jellemző s mégis modem fametszeteivel adott ki. A fordítás jelentőségét a Magyar Szemle már akkor méltatta, mikor az csak füzet formájában, kis vidéki nyomdában jelent meg.¹ Történeti érzékünk mai helyzetképével kapcsolatban itt mindenekfelett arra kell rámutatnunk, mily erősen kellett a nagy íróknak a történeti érzék szükséges voltában hinnie, amikor Szent István, Szent Imre, Szent Gellért nehézkes latinságú legendáinak magyarra átültetésére áldozta az ő idejét, melyet saját nagy regénykoncepcióinak megvalósításától vett el. Tudtommal ő az első magyar regényköltő, aki nem elégedve meg a régmúlt történetek harmad-negyedkézből való ismeretével, maga lapozta fel e régi szövegeket, melyeket nyelvükön kívül egész középkori gondolkodásuk is érthetlenné tesz a mai magyarság számára, hiszen a mai közönség széles rétegei újságokból és politikai gondolatmenetekből szőtt érdeklődésükkel alig is képesek a mai viszonyoktól lényegesen, gyökerében eltérő kultúrképhez megértéssel közeledni. Tormay Cécile magára vette a fáradságot, melyet az átlagmagyartól nem lehet megkívánni, visszatért az ősi, hamisítatlan tanúságokhoz, melyekben maga a szent király és papjai, e nép első tanítói és jóravezetői szólalnak meg. És nem hiába fordult hozzájuk a szövegmagyarázat és történeti kritika fáradtságos útján: megmutatkoztak neki az Atyák.

„Kilencszázéves napok és éjszakák szent titkaiból jönnek felénk, nagy szűzi erdők lehajtó, uszályos lombjai alatt.

Jön a király és jön az ő fia, és mögöttük jön a barát.

És mentői erősebben gondol rájuk népüknek a szíve, annál világosabban látszanak. Elfoszlik sok megfélemezések vaksötétje és szent Márton szent hegyén megjelenik az ősmonostor a pannon erdők között, s az esztergomi parton méltóságosan felemelkedik az ősi egyház, mint tündöklő Krisztusmutató a leboruló ország felett.

A legendafordítások bevezetése mutatja, hogy a találkozás a múlttal mély benyomást tett az írónőre, aki most ébredt rá, az ezeréves múlt valóságos kézzeltapintása után, azokra a misztikus szálakra, melyek népünket és sorsunkat európai keresztény történetünk e nagy elindítóival felbonthatatlanul összekapcsolják. Tormay Cécile nemzeti érzése, mely jelenkorunk súlyos élményei alatt acélozódott meg, s melynek annyi kristálytisztá kifejezését kaptuk műveiben, most, a szent királlyal és szent Gellérttel beszélgetése során mélyül el az évezredes múltba, lesz komplex, meleg, mindent átkaroló. Szent Gellértet, az első magyar mártírt megismerve, úgy rémlik neki:

„Hiszen még ma is találkozni lehet vele végeden, poros, forró szegény magyar utakon, csak nem jut mindjárt az ember eszébe, hogy ő volt, aki mellettünk gomolygó porfelhőben zörgő szekérként elhaladt.“

Múlt és jelen ily együttérzése, a nemzeti múlt e szintetikus öntudatosítása kétségtelenül a legmagasabb fokát jelenti a nemzeti érzésnek, melyre az ember erkölcsi lényként felemelkedhetik, s ezen az úton, a magasba haladva, nem kell egyebet tennünk, mint követni az

¹ L. a Magyar Szemle Könyvmellékletét, XI. kötet, 1. szám, VI. lap.

írónt: vezetésével személyesen találkozni az elődökkel és átengedni magunkat azon misztikum hatásának, mely kell, hogy egy és azon nemzet tagjait évszázadok távolán és homályán át is eggyé tegye.

A történeti érzék nem egyéb, mint minden előttünkjárónak: nagyoknak és kicsinyeknek, királyi udvarnak és Csanád ispán fatomyos városkájának, kopjás lovasnak, kézimalmot forgató, éneklő leányzónak és zörgő szekéren meg gyalogjáró szegénynek testvérként megértése.

AZON MŰVEKET keresve, melyek a történeti érzéknek köszönik létüket és hatásuk éppen az ő szülőjüknek, a történeti érzéknek gyarapodását szolgálja, a legifjabb műtörténész nemzedék egy tagjának, Genthon Istvánnak új könyvéről: „A régi magyar festőművészetről“ kell még megemlékeznünk. Művészeti múltunk is súlyosan szenvedett azon történeti érzékhiány miatt, mely a világháborút megelőző korszakunkat sok tekintetben jellemezte. A kiegyezési korszak műtörténeti szakemberei meg voltak győződve, hogy középkori művészetünk nem volt, s ami kevés emlék mégis megmaradt, azt német vándorművészek készítették. „Magyar művészetről, mi nem volt, ne legyen említés.“ Boldogult Díváid Kornél ugyan már a világháború előtt nagy tömegben közölte a középkori emlékeket, köztük a szárnyasoké-
rak képeit, de mindez nem változtatta meg a közfelfogást; eredményeit azzal ütötték el, hogy azok szepesiek, felvidékiek, tehát úgylis német emberek alkotásai. A magyar tudomány e passzivitását felhasználták a külföldi szakemberek és múzeumok, beosztva a magyar eredetű képeket különböző német, sváb, osztrák, dunai, sőt cseh festőiskolák és irányok produktumai közé.

Ezzel szemben a legújabb kutatás megállapította, hogy a középkorban is volt magyar festőművészet, minnek hiánya annál érthetlenebb volna, minél hatalmasabban terebélyesedik ki több mint fél-század óta a modern magyar képzőművészet. Ma már Európa népei közt mint eminenter művészi tehetségű nép állunk, s lehetetlen, hogy ez a tehetség fajtánkban századokkal előbb is meg ne lett volna. Középkori festészetünk emlékei falképek, azaz freskók, melyek szakszerűleg még ma sincsenek számbavéve, kódexminiatűrök, melyeknek színes világát már megkezdte műtörténetünk, elsősorban Hoffmann Edith művei által, összeírni és felbecsülni, s végül képtáblák, azaz figurális ábrázolásokkal díszített falapok, melyek az ú. n. szárnyasoltárokhoz szárnyait, kinyitható és becsukható fődélapjait képezték. Genthon könyve ez utóbbiakat írja le, rendszerezi és illusztrálja összesen 102 fényképpomattal.

Könyve megdöbbentő világot vet a kiegyezési korszak tág lelkiismeretére, mely nemzeti frázisokkal soha be nem telt, de múltunkat művésziellenek bélyegezte annak dacára, hogy ma is nem kevesebb, mint 1981 magyar származású középkori képtábláról, fára festett képről van tudomásunk. Pedig tudjuk, hogy még a háborút megelőző években is pusztultak, megsemmisültek ily képtáblák. Mindez persze távolról sem ad fogalmat azon művészeti gazdagságról, mely a középkorban határainkon belül virult; ehhez tekintetbe kell vennünk, hogy a fennmaradt képanyag túlnyomó része a Felvidéken és Erdélyben

van: Felső-Magyarországon 1388, Erdélyben 324, ezzel szemben az egész Alföldről csak 20, a Dunántúlról 15 és Horvát-Szlavonországból mindösszesen két kép maradt ránk! A Felső-Magyarországon megmaradt képek lelőhelyeinek déli határa pontosan összeesik a török hódoltsági terület északi vonalával, azaz a felvidéki és erdélyi megmaradt képek tömege nem a benntlakó nem-magyar népek: szepesi és bányavárosi németek, erdélyi szászok fokozottabb tevékenységével magyarázandó, hanem egyszerűen azzal, hogy ezeken a területeken nem lakott másfélszáz esztendőn át a török és így képanyaguk nem pusztult el oly végletesen, mint a Dunántúl és az Alföld. Helyesen emeli ki Genthon, hogy a török lehetett vallásilag közömbös és megtűrhetette, meg is tűrte a keresztények templomait, de az iszlám nem engedte meg és kérlelhetetlenül elpusztította a vallásnak figurális emlékeit. Azaz a magyar kultúra sírásóit keresve, ismét megérkezünk, amint annyi más téren is, a török kor pusztításához.

De a töröktől megkímélt anyag is hatalmas, művészi és jellegzetes. A legelső magyar táblaképek a XIV. század második feléből maradtak ránk, s ettől kezdve megszakítatlan sorban következnek a XVI. század első feléig. Az egész anyag a gótika körébe tartozik, a kezdet kezdetén, a XIV. században még olasz, főként sienai hatás érvényesül, később a középkor végéig német, azon különbséggel, hogy a XVI. századbeli német renaissance már hatás nélkül marad reánk: a magyar művészet ekkor is, a török hódítástól meghozott végleges bukásáig megmarad a gótikus alapokon. Ebben a fejlődésben Zsigmond kora és a Jagellóké képezi a fénypontot: a Zsigmond alatti fellendülést könnyen magyarázza a császári udvar, mely annyi ideig tartózkodott Magyarországon, s melynek lényeges alkotórészévé vált a magyarság. Viszont Hunyadi Mátyás pártfogásának semmi nyomát nem látjuk, holott a miniatürfestészet éppen az ő udvarában, az ő törekvései nyomán lendült fel. Számyasoltárok építése és képekkel feldíszítése tulajdonképpen a vallásos polgári vagy falusi társadalom feladata volt, amint-hogy a szakkutatás gyakran eldugott kis falvak templomaiban talált értékes darabokra, — ez a vidéki vallásos élet nem került kapcsolatba Mátyásnak humanista törekvéseivel, s innen van, hogy ezek hatás nélkül múltak el a magyar oltárfestészet felett. A legszebb lombokat azonban éppen II. Ulászló és II. Lajos korában hajtotta a magyar festészet: első pillanatra érthetetlen jelenség, de nem az, ha tekintetbe vesszük, amit Horváth János állapított meg a Magyar Szemle könyvei egyikében: a középkori magyar irodalomnak is ekkor, a Mohácsot megelőző három zivataros évtizedben van igazi fénykora, virágzása. Az irodalmi fellendülést Horváth János a hazai szerzetesrendek e korbeli bensőségesebb életével, megnövekedett vallásos szükségleteivel magyarázza meg: a latinul nem tudó szerzetesek és főkép apácák vallási oktatására és kiművelésére kellett most sokkal több magyar nyelvű munka, s ez adta meg az alkalmat kódexirodalmunk eddig hallatlan fellendülésének. Vegyük ehhez most, hogy ugyancsak a Mohácsba süllyedő dekadencia korszaka hozza létre a középkori festészetnek addig soha nem látott fénykorát, nagy tömeg drága oltárral, oltárképpel és nagy művészi alkotó tehetségekkel: akkor a kolostori

irodalom fénykorából és a vidéki városokban és falvakban felnövő százasokként festészetből megállapíthatjuk, hogy ami romlott, beteg, ellenállásra képtelen volt Magyarországon, ez nem az egész társadalom, hanem csak a iorángúak és a birtokos nemesség volt, akik el is veszítették az országot Mohácsnál, azzal is, hogy ott megjelentek és hadvezérnek nem engedelmességek, azzal is, hogy a király hívó szavára meg sem jelentek. Az ország nem volt beteg, csak vezető osztálya: irodalom és festészet, amennyiben nem e vezető politikai rétegtől függtek, viruló állapotban voltak, nagy tehetségeket termeltek ki, azaz a magyar faj egészséges volt, csak politikai és hadi berendezése volt rossz, meg nem felelő. Sajnos, a török barbársággal pedig nem az irodalomnak és festészetnek, hanem a beteg politikai rendnek kellett megmérkőznie...

Még egy szempontból tanulságos és öröndetes jelenség Genthon új könyve. A háború előtti nemzedékek fentemlített passzivitásával szemben a nemzeti tudomány nagy fellendülését mutatja: az újabb és legújabb tudós generációk komoly és sikeres munkásságára támaszkodik akkor, mikor nemzeti múltunknak ezt a fénypontját megvilágítja. A kutatások, melyekre támaszkodik, legnagyobb része a mai negyvenéves és annál fiatalabb generáció munkái, melyek közt legelső helyet Gerevich Tibor megállapításai foglalnak el. Az esztergomi képtárnak tőle végrehajtott rendezése nélkül középkori festészetünkről ma alig volna alkotható áttekinthető kép; legnagyobb középkori festőnk, azú. n. M. S. mester felfedezése és oeuvejének megállapítása is az ő érdeme, — eredményeit sikerrel folytatja és egészíti ki tanítványa, Genthon. A magyar múlt kedvelői bizonyára sietni fognak ez új kutatások eredményeiről tudomást venni: egészen új festészeti emlékekkel és nagytehetségű magyar festőkkel kell megismerkedniök, kiket a háború előtt névleg sem ismertek: Kolozsvári Tamás és a kassai főoltár Szt. Erzsébet mestere mellé odakerül most a Jánosréti mester, a Bécsújhelyen élt és működött Mikó János és a legnagyobb: a titokzatos M. S. mester, a Selmecbányái Szent Katalin-templom főoltára festője, a Szépművészeti Múzeumban lévő Mária és Erzsébet találkozása alkotója, akinek Kálváriája az Esztergomi Múzeumban Grünwald isenheimi Krisztusa előtt négy évvel készült, s a fájdalom realiztikus ábrázolásában, vad kíméletlenségében eléri a nagy német mestert, anélkül, hogy éktelen túlzásokba tévedne... M. S. mester európai magaslaton mutatja művészetünket a kialvás, a százados török álm előtt, miként középkori irodalmunknak is megvan a Horváth Jánostól felfedezett Karthauzi Névtelenben az ő utolsó, legnagyobb mértékjelzője.

A könyv kiállításáért dicséret a bátor vidéki nyomdának, szégyen a nagy budapesti cégeknek, hogy nem ők adták ki, — talán akkor a képmelléletek jobban sikerültek volna.

2. Ami azt mutatja, hogy nincs

A világháború óta lefolyt évtizedünknek kétségtelenül egyik legnagyobb alkotása a levante-intézmény volt. Történeti perspektívába állítva, azt valósítja meg, aminek hiánya gróf Széchenyi Istvántól

kezdve annyi magyarnak esett rosszul, okozott álmatlan éjszakákat. Széchenyi volt az első, aki észrevette azt a mély űrt, mely a nemzet művelt osztályait a jobbágyoktól elválasztja, ő látta először, hogy amíg a parasztság birtoklásban és műveltségben közelebb nem emelgetik a vezető rétegekhez, addig valóságos nemzetről szó sem lehet. Az ő nyomán vált politikai jelszóvá a parasztság felemelése, hogy így nemzeti öntudatra tegyen szert és lélekben is, szívesen részt vegyen a nemzeti feladatok megvalósításában. A jobbágyság felszabadítása csak anyagi téren váltotta be Széchenyi és követői reményeit: a hatvanhetes korszak ahelyett hogy a lelkieken, a parasztművelés eszközeivel betemette volna az intelligencia és parasztság közti hasadékokat, azt még inkább elmélyítette. A falusi nép kiműveléséről, miként az az északi államokban végbement, nálunk szó sem volt, legfőleg a politikai választásoknál érintkeztek vele urak, hogy megvalósulhatatlan ígéretekkel szavazatát megnyerjék. A nemzetiség öntudatosításával évtizedeken át nem foglalkoztak, a paraszt maradt fehér lap, melyre nem írták rá lángoló betűkkel a magyarságot; a magyar nép falusi része így volt továbbra is öntudatlan magyar, minek következtében a forradalmak éveiben csak nehezen és csak vezetésre tudta megtalálni az ő természetes helyét a magyar nemzetiség oldalán, szemben a nemzetellenes törekvésekkel. A helyzet tehát, eltekintve az anyagi felszabadulástól, mely tudjuk, nem egyszer gyámolnélküli szegénységet jelent, Széchenyi óta alig változott, s a levanteintézménynek százezstendős nacionalizmus hiányát kell kiküszöbölnie, amikor a falusi nép testi és lelki felemelésén dolgozik. Mert nemzeti műveltség szempontjából nincs szebb feladat, mint az, melyre ő, s vele együtt bizonyos értelemben a Vitézi szék vállalkozott: ha lesz valamikor öntudatos művelt falusi népünk, mely nemzeti célokat saját megfontolásból képes kiválasztani és követni, mely földjét okszerűen műveli, modern munka és egyesülés eszközeivel jólétre és függetlenségre tesz szert, testileg és lelkileg egészséges életmódot folytat, a nemzeti kultúrának híve és pártfogója: ha ezek az álmok mind megvalósulnak, akkor bizonyára el lehet mondani, hogy ez intézmények elvégezték a legnehezebb és legszebb munkát, mely magyar embernek adatott.

Ma még ettől, az idők súlya alatt messze vagyunk, s kétségtelen, hogy a végső célt csak nemzedékek egyenes irányú munkája éri el. Annál inkább kötelessége a művelt osztálynak minél jobban megkönnyíteni a levante-intézmény munkáját és útjából elgördíteni a nehézségeket. Ez a megfontolás indít bennünket arra, hogy az intézmény hivatalos lapjának karácsonyi külön számát, a „turáni számot“ szóvá tegyük. Ez a füzet így kezdődik:

„Ugyan mit akarhat a Levente, hogy karácsonyra turáni számot ad ki, kérdezi az olvasó... All)! Hatszázmilliónyi fajtestvérednek hétezerestendős múltja és a szebb jövőbe vetett reménye kíván hozzád szólni e folyóirat hasábjairól. Olvasd csak!“

Igaz, hogy pár sorral arrább már a 600 millió embernek csak hatezer esztendejéről — később pedig tízezerről — van szó, de az „oroszoszági török-tatár, illetve türök“ népek ismertetése ellen magában véve semmit sem lehetne szólni, ha egyszer ezekkel is meg akar-

ják ismertetni a leventéket. A cél azonban nem az ismertetés, hanem egyszerűen az, hogy a leventék forduljanak el a nyugattól, mely Trianont ránk róta és „kanyarodjanak rá a Napkelet felé vezető útra.“ A levente-intézmény tizedik évében kéri a szerkesztőség olvasóit, vessék szívükbe e szám tanulságait, mert ez vezet a magyar nemzet és faj szebb jövőjéhez.

Az ünnepi szám e célbói külön cikkekben leírja az oly egyszerűen turániaknak nevezett keleti népek történetét és mai viszonyait egész a hindukig, japánokig és kínaiakig. Egyes cikkek a turáni célokat nem túlságosan szolgálják, inkább lehangolólag hatnak arra, aki e öoó milliótól várja a magyarság szabadítását. Így mondja el őszintén a neves India-utazó Baktay Ervin, hogy India ú. n. turáni népeinél a turáni faji szempont helyett kizárólag a vallási érvényesül, s azonkívül is a turáni rádzspatok már tökéletesen beleolvadtak a hindukba, sőt magukat tartják a régi hindu ideál igazi megtestesítőinek, a kaszt-házasságok következtéből „a turáni vér már régóta elvegyült más fajú hinduk vérével“ (492.1.). Hasonlóképp rezervált Pröhle Vilmos, a japáni és kínai nyelv egyetemi tanára, aki szerint „komolyan vehető turánizmus szempontjából csak a nyelvkérdés játszhatja a döntő szerepet“ (513. 1.) de elismeri, hogy a nyelvrokonság szempontjából számbajöhető „Törökországban a turánizmusnak ma már alig-alig hogy van valamelyes visszhangja“, — Kemál pasa egyszerűen magában bízik és elűzte a turáni álmokat, finn és észttestvéreink is szabadok és nem igen hajlamosak, nálunk is ellanyhult a turáni működés, de ha bízunk magunkban, még lehet „valamikor más hangzása is a turánizmusnak.“ A hún-török népek foglalkozásáról írt cikk Szendrey Zsigmondtól a tudomány adatait minden turánizmus nélkül közli. Egy helyütt a szerkesztő is óv attól, hogy a turánizmust a „Trianon elleni küzdelem közvetlen szolgálatába“ állítsuk. (513. 1.) Egyébként azonban a tudománytól el nem fogadott találmányok tömegeit találjuk, melyekre jellemző egy táblázat a „turáni népek szétágazásáról“, benne elhelyezve az „ösi turáni szittyia központ“ körül a szumirok, déli-ugorok és tibetiek, tamilok és dravidák, koreo-japániak, az ural-altájaiaknak és finn-ugoroknak nevezett népek, a tábla szélén mint külön, de rokon népek a magyarok, székelyek, jászok, göcsejiek, baszkok, etruszkok, pelaszkok. A tamilok mellett ily rokontörzseket tanulhatnak meg itt a leventék: Telegu, Kanada, Malajalam, Pond, Khol, Oraon stb.

A kihalt törzseket keresztrel jelöli meg a táblázat, ami azért feltűnő, mert különben igen sokat hallunk a kereszténységtől némileg eltérő ú. n. turáni vallási képzetekről. Leventéink megtanulhatják egy Barátosi Balogh Benedek nevű cikkirótól, hogy „a világ teremtése a turános alapokat tünteti. Az első emberpár neve Adapa“, a paradicsom, a vízözön bárkája is turáni, de a zsidóság „ezeket a mondatokat és tetteket a zsidók külön nemzeti istenének, Jehovának a javára irta“ (471. 1.), — ne neked ótestamentum, melyet még szentkönyvnek tartanak a leventéket oktató katolikus és protestáns lelkészek! Ugyanazon szerző úgy képzei el a magyarság megtérését, hogy az ösi hitben volt egy Boldogasszony, aki karján tartotta a Világügyelőt, s a „térítőknek csak át kellett vinni a két pogány alak fogalomkörét

Jézus Urunkra és szűz Máriára, ami könnyű volt, hiszen sok vonásban találkoztak rendeltetésben“ (Szűz Mária „rendeltetésének“ érdekes felfogása (455.1.), — ami némileg eltér a magyarok megterése másik felfogásától, mely Koppány lázadásának jogosságát vitatja igen hosszan, külvárosi asztaltársaságokban közkézen forgó forrásokra hivatkozva, s Koppány tragédiáját ilykép megokolván, a leventék előtt kifejezi azon reményét, hogy Koppány „megérdemelné“ hogy legalább egy operában örökítsék meg az emlékét“. (510.1.)

Egyéb javaslatokról is hallhatnak a leventék: „Központi Turáni Szövetségi Tanácsház“ építendő, benne „egy szálló vendéglővel, a turáni vendégek számára“. De nincs terünk a különböző jó tanácsok ismertetésére, minők: a turáni eszme a nemzeté, abba politikát nem szabad keverni, a szovjet alatt élő turáni testvérek ügyeibe ne avatkozunk, csak arra vigyázzunk, hogy e szerencsétlen népeknek a „féhér-érmű oroszok“, azaz az orosz emigránsok is „készítik az új csapdát arra az esetre, ha a szovjet megbukik, hogy még csak lélezgethessen se jussanak. Boszporust meg az Adriát sem kellene rájuk erőszakolni“ (! 511.1.). A szerkesztő külön felhívja a figyelmet egy baskír ezredes, ma magyar állampolgár cikkére azok ellenében, akik a „turáni vérkeveredésben bőségesen részesült oroszország részvételével gondolják megvalósítani a turáni eszmét“ (492.1.), ami mindenképp érdekes, nemcsak a leventék, de a mi számunkra is, kik nem is tudtuk, hogy már ilyen turanisták is vannak. A Boldogasszony-Szűz Mária párhuzam mindenfelé felmerül, sőt Mühlbeck Károly kitűnő rajzoló (ő is turáni lett?) le is rajzolja „Menyébéli Turapót és hűgát* Boldogasszonyt“, nagyszakállú öregként és mosolygó ifjasszonyként. A „Túrapó“ név tudunkkal Kozma Andor kitűnő költőnk invenciója, és sem Turapónak, sem ennek a Boldogasszonynak nincs múltja, sem a magyarságnál, sem Turánban. Más helyütt ez áll: „Hittek az egy igaz Istenben, Hadúrban. A történeti hűség kedvéért meg kell jegyezmem, hogy a Hadúr név Arany János tollának köszönheti létezését“ (461.1.), sajnos, a történeti hűség itt sem kvadrál, de talán ezt a hibát a leventék nem veszik észre: a szerző Arany Jánost Aranyosrákosi Székely Sándorral téveszti össze, ami nem akadályozza, hogy utóbb megint arra tanítsa a leventéket, hogy „csak egy istenség volt: Hadúr“.

Mindezzel persze keveset imponálunk a turanizmus e híveinek, kik őszintén írják:

„Vitatkozhatnak a történettudósok erről a rokonságról pro és kontra örök időig, mi szívünk szava után keressük a véreinket. A szógyöke-
rek kutatói, a leszármazástan tudósai lehet hogy aggodalmasan csó-
válják a fejüket és egy enyhe „szeles“ jelzővel akarják lekicsinyíteni
ezt a hitet, mely nekünk szent, de mi a tetteinkről akarjuk megismerni
apáinkat.“ (462. 1.)

Ez kinek-kinek jogában van, ha egyébként nem ismerné apáit; — mi csak a vallás- és közoktatásügyi miniszter urat kérjük, akinek főfelügyelete alatt áll a szóbanforgó folyóirat, s aki azt minden rendű középiskolának ajánlja, vájjon szükségesnek és helyesnek látja-e a fentidézett részeknek a leventékkal és diákokkal való közlését és vájjon helyesli-e a következő részeket:

„A hikszoszok a Nílus torkolatvidékén megépítik A v a r várát, melyben 240.000 embert helyeznek el őrsegül. Negyedmillió ember csak avaros gyűrűrendszerben fér el. Uralmuk megtörik lassan. Érdekes királyi családjuk neve: A p a f i.“ (472. 1.)

Egy másik cikk közli dr. Oláh Lilian november 25-i rádióelőadásából, hogy az illető hölgynek egyszer egy kínai tanár azt mondta, hogy a magyarok Dzsingiszskántól kapták műveltségüket, mire a hölgy kezéből majdnem kiesett a teáscsésze. „Pedig hát, és itt jól fogja meg minden művelt ember a teáscsészéjét, annak a kínai tanárnak, ha nem is szó szerint, de lényegében mégis igaza van. Dzsingiszskán és utódainak uralkodása alatt a középpázsiai műveltség sokkal magasabb fokon állott, mint az európai.“ (510. 1.)

Vájjon helyesli-e a magyar közoktatási miniszter, hogy 1932-ben arra tanítsák a leventéket és középiskolai diákokat, hogy műveltségünket Dzsingiszskántól kaptuk (41a nem is szószerint, de lényegében¹), hogy a Nílus deltájánál a hikszoszok korában rokonaink, avarok és Apafiak jártak, hogy a ó-testamentum turáni eredetű, hogy Koppány a magyar mártír és nem Szent Gellért és hogy mindezt a károszt államköltségen szükséges ezrekbe és ezrekbe belepréselni? A levante-oktatókról nem beszélek, akik felnőtt, művelt emberek és legfőlegb csodálkozó mosollyal nézhetik ezt az ünnepi számot. Hasonlókép csodálkozás lehetett első benyomása az Országos Testnevelési Tanács európai műveltségű új elnökének, amint hivatalba léptekor asztalán találta a neki alárendelt szakbizottságtól kiadott e karácsonyi ajándékot.

Minket pedig itt, a turánizmus elvi és tudományos alapjaitól eltekintve, melyeket a Magyar Szemlében már arrahivatott szakemberek világitottak meg¹, főként a történeti érzéknek szomorú hiánya érdekel, mely mind e tévedésben megnyilatkozik. A turánizmus harcosainak nem kell a valóságos magyar történet véres és fényes ezer esztendeje, melyet ők Nyugat igájában eltöltött haszontalan, lealázó éveknél tartanak, hanem kell a hat-hétezeréves álom és kellene Kelet népeinek barátsága, amikor ezek egymást támadva és öldökölve: hindu-mohamedán, japán-kínai, japán-mandzsú harcok között, magyarán szólva, kutyába sem veszik a „turáni testvért“. Tudjuk, hogy bolgár, török, finn és észti hallani sem akar turánizmusról, melynek fogalmában magára nézve valami lealázót, deklaszifikálót lát. Ha tehát mindez csak álom és nem valóság és ha mindtöbben és többen bocsátkoznak - bele fajunkból ez ópiumos keleti álomba, vájjon miként lesz lehető nagy nemzeti kérdéseink megoldása olyan partnerekkel szemben, akik nem álmodnak még álmukban sem, s akik állig felfegyverkezve lesik minden mozdulásunkat, mely nem tetszik nekik!

Aludni, álmodni hatezeréves múlttól sefüle-sefarka meséket, valóban olyan luxus, melyet a trianoni magyarság nem engedhet meg magának. Annak, amit Tormay Cécile „megfeledezések vaksötétjének“ nevez, most éppen nincs ideje.

Mert az a nép, mely történeti érzékét, múltjának tudását elvesztette, az jövőt sem fog többé magának alkotni.

—m—

¹ V. ö. Németh Gyula: A magyar turánizmus. Magyar Szemle 1931, XI. kötet 132.1. és Gaál László: Műkedvelők a magyar őstörténeti kutatásban, 1931, XII. kötet 262.1.